

تغییر برنامه‌های درسی

از نظر معلمان دوره‌ی ابتدایی

کلیدواژه‌ها

تغییر در برنامه‌ی درسی، معلمان و
تغییر، رویارویی معلمان با تغییر.

چکیده‌ی پژوهش

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی نحوه‌ی رویارویی معلمان با تغییرات در برنامه‌ی درسی دوره‌ی آموزش ابتدایی است و به این پرسش‌ها جواب می‌دهد که: ۱. نظر معلمان دوره‌ی ابتدایی درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییر در برنامه‌ی درسی (روش‌های تدریس، محتوای آموزشی و

اشاره

همان‌طور که می‌دانیم، هیچ‌گونه تغییری در برنامه‌های درسی، صرفاً با وضع قوانین یا صدور احکام حاصل نمی‌شود، بلکه تغییر نیز مانند بیشتر اصلاحاتی که در هر جامعه‌ای رخ می‌دهد، آگاهانه و به تدریج صورت می‌گیرد و به یک‌باره ایجاد نمی‌شود. بنابراین، باید شرایط تغییر را فراهم کرد. در این راستا، معلم به عنوان عنصری اساسی در هر برنامه‌ی درسی، باید در فرایند و چگونگی تغییرات به عمل آمده در برنامه‌های درسی قرار بگیرد. در این مقاله، که مروری است بر یک پژوهش، نظرات معلمان در زمینه‌ی اعمال تغییر در برنامه‌های درسی دوره‌ی آموزش ابتدایی ارائه شده است.

فناوری‌های آموزشی) چیست؟ و ۲. چگونه می‌توان مقاومت معلمان را در برابر تغییرات کاهش داد؟ جامعه‌ی مورد مطالعه‌ی این پژوهش را تمامی معلمان مدارس ابتدایی آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ تشکیل می‌دهند. از جامعه‌ی مورد مطالعه، به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۳۰۰ معلم از مدارس ابتدایی مناطق ۱، ۷، ۱۲، ۱۴ و ۱۹ برای پاسخ‌دهی و دریافت نظرات آنان درباره‌ی موضوع مورد بررسی انتخاب شدند. سپس پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته‌ای شامل ۷۵ سؤال (در چهار بخش روش‌های تدریس، فناوری آموزشی، محتوای آموزش و راهکارهای پیشنهادی درباره‌ی اجرای بهتر تغییرات در برنامه‌های درسی) در اختیار آنان قرار داده شد تا نظرات خود را بر پایه‌ی یکی از پنج درجه‌ی خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد ارائه کنند. هریک از بخش‌های پرسش‌نامه‌ی مذکور، از اعتبار (همسانی درونی) لازم آماری برخوردار هستند؛ به طوری که ضرایب اعتبار آن‌ها به روش آلفای کربناخ، به ترتیب مقیاس‌ها برابر ۰/۹۲، ۰/۸۹، ۰/۸۸ و ۰/۹۱ است. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی، مورد توصیف و معنی‌دار بودن تفاوت بین نظرات معلمان درباره‌ی هر پرسش، از طریق آزمون پیشینه‌ی احتمال مجذور فی مورد آزمون قرار گرفت که خلاصه‌ی نتایج به دست آمده از تحلیل انجام شده به این شرح است:

یافته‌های حاصل از پژوهش الف) نظر معلمان درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییر در روش‌های تدریس

نظر معلمان درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییر در روش‌های تدریس کتاب‌های درسی دوره‌ی ابتدایی، از طریق ۲۰ پرسش جمع‌آوری شد. در تمامی پرسش‌ها، بین نظرات معلمان تفاوت معنی‌دار وجود داشت. بنابر این، نظرهای آنان در دو گروه تقسیم شد: مواردی که در اجرای تغییر به آن‌ها بیشتر توجه شده است، و مواردی که در اجرای تغییر، توجه کمتری به آن‌ها شده یا اصلاً توجه نشده است. خلاصه‌ی نظرات معلمان به این شرح است:

موارد توجه شده

- سازگاری نسبی روش‌های جدید تدریس با تجربه‌ی قبلی و نیاز معلمان
- مزیت نسبی روش‌های جدید تدریس در مقایسه با روش‌های قبلی
- ارائه‌ی آموزش‌های لازم به معلمان قبل از اجرای تغییر در روش‌های تدریس
- انعطاف‌پذیری در اجرای تغییر برای انطباق با شرایط و امکانات مدرسه
- آشنا کردن معلمان با هدف‌ها و نتایج تغییر، قبل از اجرای تغییرات
- مدارا کردن مسئولان با اشتباهات معلمان در اجرای تغییر
- قابل فهم بودن و اجرای آسان روش‌های جدید تدریس

- اجرای تغییرات در قالب دستورالعمل‌های رسمی
- حمایت مالی مدیران از اجرای تغییرات توسط معلمان
- معرفی نکردن معلمان به عنوان مسئول شکست برنامه

موارد توجه نشده

- نظرخواهی از معلمان درباره‌ی تغییر در روش‌های تدریس
- گفت‌وگو با معلمان برای متقاعد کردن آن‌ها در اجرای روش‌های جدید تدریس
- اختصاص زمان کافی به معلمان برای سازگاری با روش‌های جدید تدریس
- هماهنگی بین تغییرات اعمال شده در روش‌های تدریس، با سایر عناصر برنامه و امکانات کلاس و مدرسه
- استفاده از راهکارهای تشویقی برای اجرای تغییر در روش‌های تدریس
- برگزاری نشست‌های توجیهی برای معلمان، به منظور تغییر در روش‌های تدریس
- قراردادن نتایج به دست آمده از تغییرات اجرا شده در روش‌های تدریس
- اعمال تغییرات در روش‌های تدریس در زمان مناسب
- فراهم کردن بسترهای فکری لازم برای اجرای تغییر در روش‌های تدریس قبل از اجرای آن
- ارائه‌ی مشاوره و راهنمایی لازم به معلمان در حین اجرای بهتر روش‌های تدریس موردنظر برنامه

هیچ‌گونه تغییری در برنامه‌های درسی، صرفاً با وضع قوانین یا صدور احکام حاصل نمی‌شود، بلکه تغییر نیز مانند بیشتر اصلاحاتی که در هر جامعه‌ای رخ می‌دهد، آگاهانه و به تدریج صورت می‌گیرد و به یک‌باره ایجاد نمی‌شود

ب) نظرات معلمان درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییر در فناوری آموزشی

در این باره هم، نظرات به دو دسته تقسیم شدند:

موارد توجه شده

- آموزش معلمان برای سازگار شدن با فناوری‌های آموزشی جدید
- مزیت نسبی فناوری‌های آموزشی جدید در مقایسه با فناوری‌های آموزشی قدیم
- مورد توجه قرار گرفتن تجربه‌های گذشته‌ی معلمان و نیازهای آنان در به کارگیری فناوری‌های آموزشی جدید
- قابل فهم بودن و کاربردهای آسان فناوری‌های آموزشی جدید برای معلمان
- مسئول مستقیم نداشتن معلمان، در صورت موفق نبودن آنان در بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی
- استفاده از دستورالعمل‌های رسمی برای اعمال تغییرات در

- فناوری‌های جدید آموزشی
- مدارا کردن مدیر و سایر کادر آموزشی مدرسه، با اشتباهات معلمان در به کارگیری فناوری‌های جدید آموزشی
- آشنا شدن معلمان با هدف‌ها و دستاوردهای فناوری آموزشی جدید، قبل از اجرای آن‌ها

موارد توجه نشده

- اختصاص زمان کافی برای سازگار شدن معلمان با فناوری‌های آموزشی جدید
- هماهنگی و همسویی فناوری‌های جدید آموزشی با سایر عناصر برنامه‌ی درسی
- اعمال تغییرات در زمان مناسب از سال تحصیلی
- نظرخواهی از معلمان در زمینه‌ی ضرورت و نحوه‌ی به کارگیری فناوری‌های آموزشی جدید
- استفاده‌ی مدیر و مسئولان از

- راهبردهای تشویقی برای پذیرش فناوری‌های جدید آموزشی از سوی معلمان
- گفت‌وگو با معلمان مخالف استفاده و اجرای فناوری‌های جدید آموزشی
- ارائه‌ی راهنمایی و مشاوره‌های لازم به معلمان در ضمن اجرا و استفاده از فناوری‌های آموزشی جدید
- برگزاری نشست‌های توجیهی با معلمان برای استفاده از فناوری‌های آموزشی جدید
- آگاه کردن معلمان از نتایج مربوط به استفاده از فناوری‌های جدید آموزشی در کلاس‌های درس آنان
- انعطاف‌پذیری فناوری‌های آموزشی جدید با شرایط و امکانات مدارس
- فراهم کردن بستر فکری لازم قبل از اجرای فناوری‌های آموزشی جدید در مدرسه
- آشنایی معلمان با هدف‌ها و دستاوردهای به کارگیری فناوری‌های آموزشی جدید در کلاس درس

پ) نظرات معلمان درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییر در محتوای کتاب‌های درسی

موارد توجه شده

- اعمال تغییرات در محتوای کتاب‌های درسی با رعایت ترتیب پایه‌های تحصیلی
- برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با کتاب‌های درسی جدید برای تسلط معلمان بر محتوای

هر گونه تغییر در برنامه‌های درسی، بدون در نظر گرفتن نقش و نظر معلمان مثمر ثمر نخواهد بود

- ایجاد تسهیلات و حمایت‌های مادی و معنوی از معلمان در ضمن اجرای تغییرات
- تفویض اختیار به معلمان برای شناخت مسائل و تعیین زمان مورد نیاز برای اعمال تغییرات
- برقراری ارتباط بین مجریان (معلمان) و طراحان تغییر، برای شناخت منطق و چرایی اعمال تغییرات از ابتدا تا انتهای اجرای برنامه‌ی درسی
- توجه به نیازهای معلمان در طراحی و اجرای تغییرات در برنامه‌های درسی
- اجرای آزمایشی برنامه‌های درسی تغییر یافته به ترتیب در کلاس درس، در مدرسه، شهر و در نهایت در پایه‌ی ارزشیابی‌هایی که به عمل می‌آید و در صورت مفید بودن، استمرار برنامه‌ی درسی، توجه به ابعاد هر برنامه‌ی درسی، به هنگام تغییر در عناصر آن
- حمایت و مشارکت فعال کادر آموزشی مدارس با معلمان و طراحان تغییر
- انعطاف‌پذیری در طراحی و اعمال تغییرات در برنامه‌های درسی به هنگام اجرای آن‌ها
- آگاه کردن معلمان و ارائه‌ی بازخورد به آن‌ها از نتایج به دست آمده از اعمال تغییرات
- هم‌سویی دستورالعمل‌ها با تغییرات اعمال شده در برنامه‌های درسی آن‌چه مسلم است، هیچ برنامه‌ای در عمل موفق نمی‌شود، مگر این‌که نقش معلمان در طراحی و اجرای برنامه‌های درسی به طور شفاف و واضح تعریف شود.

- پذیرش تغییرات در کتاب‌های درسی از سوی معلمان
- گفت‌وگو با معلمان مخالف تغییر در کتاب‌های درسی
- اختصاص زمان لازم برای سازگار شدن معلمان با تغییرات اعمال شده در کتاب‌های درسی
- راهبردهای تشویقی برای سازگار شدن معلمان با تغییرات اعمال شده در کتاب‌های درسی
- توجه معلمان در ارتباط با هدف و فواید تغییر در کتاب‌های درسی، قبل از اجرای تغییرات
- آگاهی معلمان از نتایج ارزشیابی‌های به عمل آمده از کارایی کتاب‌های درسی جدید

بحث در مورد یافته‌های پژوهش

معلمان تنها افرادی هستند که به طور دائم برای تربیت آینده‌سازان کشور می‌کوشند. بی‌شک معلمان در اجرای تغییرات نقش اساسی و مهمی بر عهده دارند. لذا، هرگونه تغییر در برنامه‌های درسی، بدون در نظر گرفتن نقش و نظر معلمان مثمر ثمر نخواهد بود؛ زیرا تمامی برنامه‌های درسی به واسطه‌ی معلم در کلاس‌های درس به اجرا گذاشته می‌شود. در نتیجه، دل‌بستن به تغییرات بدون در نظر گرفتن عوامل اصلی تغییر (یعنی معلمان) به عنوان آموزش‌دهندگان و تسهیل‌کنندگان فرایند رشد همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان، پیشرفتی در پی نخواهد داشت. بنابراین، توجه به راهکارهای زیر می‌تواند معلمان را با تغییرات برنامه‌ی درسی همراه کند:

- کتاب‌ها
- تناسب تغییر در محتوای کتاب‌های درسی با سایر عناصر برنامه‌ی درسی
- آگاه‌شدن معلمان با روش‌های به کارگیری محتوای کتاب‌های درسی
- ارائه‌ی دستورالعمل‌های رسمی برای استفاده از محتوای کتاب‌های درسی
- انعطاف‌پذیر بودن شرایط برای اجرای محتوای کتاب‌های درسی
- برگزاری نشست‌های گروهی با معلمان به منظور آمادگی آنان برای اجرای تغییرات کتاب‌های درسی
- داشتن مزیت نسبی محتوای کتاب‌های درسی جدید در مقایسه با کتاب‌های قدیم
- قابل فهم و تدریس بودن محتوای کتاب‌های درسی جدید
- ارائه‌ی راهنمایی و مشاوره به معلمان در ضمن استفاده از کتاب‌های درسی جدید در کلاس درس
- برقراری حمایت‌های لازم از سوی مدیران مراکز آموزشی برای اجرای کتاب‌های درسی جدید
- مسئول مستقیم ندانستن معلمان، در صورت موفق نبودن تغییرات در کتاب‌های درسی

موارد توجه نشده

- نظر معلمان در تغییرات کتاب‌های درسی
- فراهم کردن بسترهای لازم برای

منبع
این مقاله برگرفته از پایان‌نامه‌ی زیر است:
مهدوی، مریم (۱۳۸۸). نظر معلمان دوره‌ی ابتدایی درباره‌ی نحوه‌ی اعمال تغییرات در برنامه‌های درسی دوره‌ی آموزش ابتدایی. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. چاپ نشده. دانشگاه الزهراء(س). تهران.